

THE QUEEN'S GAMBIT

meulenhoff.nl

Walter Tevis

The Queen's Gambit

Nederlandse editie

ROMAN

Vertaald door E.C.C. Kramer-Plokker

MEULENHOF

ISBN 978-90-290-9458-0
ISBN 978-94-023-1692-6 (e-book)
NUR 302

Oorspronkelijke titel: *The Queen's Gambit*
De vertaling verscheen in 1984 als *Dame gambiet* bij L.J. Veen
Omslagontwerp Nederlandse editie: DPS Design & Prepress Studio
Omslagbeeld: © Netflix 2020. Used with permission.
Zetwerk: Asterisk*, Amsterdam

© Walter Tevis Copyright Trust 1983
© 2021 Nederlandse vertaling: E.C.C. Kramer-Plokker en Meulenhoff Boekerij bv,
Amsterdam.
Bewerking: Hans van Wetering
Deze uitgave kwam tot stand dankzij bemiddeling van Sebes & Bisseling
Literary Agency te Amsterdam.

De uitgever heeft ernaar gestreefd alle rechten van derden te regelen volgens
de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te
kunnen doen gelden, kunnen contact opnemen met Meulenhoff Boekerij bv,
Amsterdam.

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk,
fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke
toestemming van de uitgever.

Voor Eleanora

I

Dat haar moeder dood was, kreeg Beth te horen van een vrouw met een notitieblokje. De volgende dag verscheen haar foto in de *Herald-Leader*. De foto, genomen op de stoep voor het grijze huis op Maplewood Drive, toonde Beth in een eenvoudig katoenen jurkje. Ook toen zag ze er al gewoontjes uit. De tekst onder de foto vermeldde: ‘Elizabeth Harmon, wees geworden ten gevolge van het ongeluk van gisteren op New Circle Road waarbij enkele auto’s op elkaar botsten, gaat een moeilijke toekomst tegemoet. De achtjarige Elizabeth heeft door de botsing, waarbij twee doden vielen en meerdere mensen gewond raakten, geen naaste familie meer. Elizabeth was op dat moment alleen thuis en hoorde van het ongeluk kort voordat deze foto werd genomen. Er zal goed voor haar worden gezorgd, zeggen de autoriteiten.’

In het Methuen-tehuis in Mount Sterling, Kentucky kreeg Beth evenals de andere kinderen tweemaal per dag een kalmerend middel, ‘voor een evenwichtige gemoedstoestand’. Met de gemoedstoestand van Beth was niets mis voor zover men kon zien, maar ze was blij met het pilletje. Het zorgde dat iets in haar maag zich ontspande en het hielp haar de dagen door te komen in het weeshuis.

Ze kregen de pillen van meneer Fergusson, in een papieren bekertje. Tegelijk met de groene pil voor hun evenwichtigheid kregen ze een oranje en een bruine om lichamelijk aan te sterken. De kinderen moesten in de rij staan om ze af te halen.

Het zwarte meisje was het langste. Jolene was haar naam. Ze was twaalf. Op de tweede dag stond Beth achter haar in de rij voor de vitamines toen Jolene zich omdraaide en haar van bovenaf bozig aankeek. ‘Ben je een echte wees of een bastaard?’

Beth wist niet wat ze moest zeggen. Ze was bang. Ze stonden achter in de rij en hoorden daar te blijven staan tot ze bij het raam kwamen waar meneer Fergusson stond. Beth had haar moeder dat woord wel eens horen gebruiken tegen haar vader toen haar moeder heel kwaad was, maar ze wist niet wat het betekende.

‘Hoe heet je, meisje?’ vroeg Jolene.

‘Beth.’

‘Is je moeder dood? En je vader?’

Beth keek haar met grote ogen aan. Ze kon de woorden ‘moeder’ en ‘vader’ niet verdragen. Ze wilde wegrekken, maar kon nergens heen.

‘Je ouders,’ zei Jolene met een stem waarin iets van sympathie doorklonk, ‘dood?’

Beth wist niets te zeggen, wist niet wat te doen, en bleef doodsbang in de rij staan, wachtend op haar pillen.

‘Jullie zijn allemaal hebberige pikzuigers!’ Het was Ralph die dat riep, vanuit de jongenszaal. Ze hoorde het omdat ze in de bibliotheek was, waar een van de ramen op de jongenszaal uitkeek. Ze kon zich niets voorstellen bij het woord ‘pikzuiger’, het was een vreemd woord. Maar door de klank wist ze dat ze zijn mond met zeep zouden wassen. Dat hadden ze bij haar ook gedaan toen ze ‘verdomme’ had gezegd. Moeder had aldoor ‘verdomme’ gezegd.

De kapper dwong haar doodstil op haar stoel te blijven zitten. ‘Als je je beweegt, verlies je dadelijk een oor.’ Hij klonk helemaal niet vriendelijk. Beth zat zo stil als ze kon, maar het was onmogelijk je

helemaal niet te bewegen. Het kostte hem veel tijd om haar hetzelfde ponykapsel te geven als de anderen ook allemaal hadden. Intussen probeerde ze zichzelf te vermaken door aan dat woord ‘pikzuiger’ te denken, maar het enige dat ze zich erbij kon voorstellen was een vogel, zoiets als een specht. Ze voelde echter wel dat ze het fout had.

De conciërge was aan de ene kant dikker dan aan de andere. Hij heette Shaibel, meneer Shaibel. Op een dag werd ze naar het souterrain gestuurd om de bordenwissers schoon te kloppen. Ze trof hem aan op een metalen krukje bij de verwarmingsketel. Hij zat aandachtig over een groen-witgeblokt dambord gebogen. Maar op de plekken waar de damstenen hoorden te staan, stonden kleine plastic dingen met een gekke vorm. Ze waren niet allemaal even groot, en er waren meer kleine dingen dan grote. De conciërge keek op. Zonder iets te zeggen, ging ze weg.

Op vrijdag kreeg iedereen vis, of je nu katholiek was of niet. Het waren vierkante stukken met een droge korst van broodkruim, bedekt met een dikke, oranje saus, zoals slasaus uit een fles. De saus was zoetig en smerig, maar de vis eronder was nog veel viezer. De smaak deed haar bijna kokhalzen. Toch moest je alles opeten, anders vertelden ze het aan mevrouw Deardorff en werd je niet geadopteerd.

Sommige kinderen werden vrijwel gelijk geadopteerd. Alice, een meisje van zes dat een maand na Beth was gekomen, werd na drie maanden al geadopteerd door een aardig uitziend stel dat met een vreemd accent sprak. Ze liepen door de zaal op de dag dat ze Alice kwamen halen. Beth had ze wel willen omhelzen, zo gelukkig zagen ze eruit. Toen ze naar haar keken, draaide ze zich echter om. Andere kinderen woonden al heel lang in het tehuis en wisten dat ze er altijd zouden blijven. Ze noemden zichzelf ‘levenslangelingen’. Beth vroeg zich af of zij ook een levenslangeling was.

Gymnastiek was afschuwelijk en volleybal het ergste van alles. Beth kon de bal nooit goed wegslaan. Ze gaf wilde klappen of duwde ertegen met stijve vingers. Eens bezeerde ze haar vinger dusdanig dat die naderhand sterk opgezwollen was. De meeste meisjes lachten en riepen onder het spelen, maar Beth nooit.

Jolene was verreweg de beste speelster. Niet alleen doordat ze ouder en groter was, maar ook doordat ze altijd precies wist wat ze moest doen. Wanneer de bal hoog over het net kwam, ging ze eronder staan zonder tegen de anderen te hoeven roepen dat ze uit de weg moesten gaan, en maakte dan een sprong en sloeg de bal neer met een lange, soepele armbeweging. Het team van Jolene won altijd.

De week nadat Beth haar vinger had bezeerd, hield Jolene haar staande toen de gymnastiek voorbij was en de anderen al naar de douches renden. ‘Ik zal je eens wat laten zien.’ Ze stak haar handen omhoog en hield de lange vingers open en iets gebogen. ‘Zo moet je het doen.’ Ze boog haar ellebogen en duwde haar handen, die een denkbeeldige bal omklemden, soepel omhoog. ‘Probeer het maar.’

Beth probeerde het, een beetje onhandig in het begin. Jolene lachte en deed het opnieuw voor. Beth probeerde het nog enkele malen en toen ging het al beter. Daarna haalde Jolene de bal en liet Beth die met haar vingertoppen vangen. Na een paar keer was het al makkelijk.

‘Dat moet je oefenen, hoor je?’ zei Jolene en ze rende weg naar de douche.

Beth deed er de volgende week haar best op en had daarna geen hekel meer aan volleybal. Ze werd er niet goed in, maar het was niet langer iets waar ze bang voor was.

Iedere dinsdag werd Beth door mevrouw Graham na afloop van de rekenles naar beneden gestuurd om de bordenwissers schoon te maken. Dat werd als een voorrecht beschouwd, en Beth was de beste leerling van de klas, al was ze de jongste. Ze hield niet van het souterrain, het rook er muf en ze was bang voor meneer Shaibel, maar ze wilde meer weten over het spel dat hij in z'n eentje op dat bord speelde.

Op een dag ging ze naar hem toe en bleef bij hem staan, wachtend tot hij een van de stukken zou verzetten. Het stuk dat hij aanraakte, bestond uit een paardenhoofd op een klein voetstuk. Na een ogenblik keek hij haar geërgerd aan. 'Wat wil je, kind?' vroeg hij.

Normaal vluchtte ze zodra ze iemand tegenkwam, vooral wanneer het volwassenen waren, maar ditmaal liep ze niet weg. 'Hoe heet dat spel?'

Hij keek haar strak aan. 'Je hoort boven te zijn, bij de anderen.'

Ze raakte er echter niet door van slag. Iets aan deze man en de vastberadenheid waarmee hij zijn geheimzinnige spel speelde, zorgde ervoor dat ze zich niet liet wegsturen en vasthield aan wat ze wilde weten. 'Ik wil niet naar die anderen,' zei ze, 'ik wil weten wat voor spel dat is.'

Hij keek haar aan, aandachtiger nu. Ten slotte haalde hij zijn schouders op en zei: 'Het heet schaken.'

Tussen meneer Shaibel en de verwarmingsketel hing een kaal, elektrisch peertje aan een zwarte draad. Beth zorgde ervoor dat de schaduw van haar hoofd niet op het bord viel. Het was zondagochtend. Boven in de bibliotheek werd een kerkdienst gehouden en ze had een vinger opgestoken om te vragen of ze naar het toilet mocht en was toen naar beneden gegaan. Nu stond ze al tien minuten naar het schaakspel van de conciërge te kijken. Geen van

beiden had iets gezegd, maar hij scheen haar aanwezigheid te accepteren.

Hij kon minuten achtereen naar de stukken turen, roerloos. Hij keek naar de stukken alsof hij een intense hekel aan ze had. En dan plotseling reikte hij met zijn hand over zijn buik en pakte een stuk met zijn vingertoppen beet, hield het even vast, net alsof hij een dode muis bij de staart hield, en zette het op een ander veld. Aandacht voor Beth had hij niet.

De schaduw van haar hoofd was een donkere vlek op de betonnen vloer. Ze keek naar het bord zonder haar ogen af te wenden, volgde iedere zet.

Ze had geleerd haar kalmerende pillen voor 's nachts te bewaren. Dat hielp haar met slapen. Wanneer meneer Fergussen haar de langwerpige pil overhandigde, stopte ze die in haar mond. Ze manoeuvreerde de pil onder haar tong, nam een slok sinaasappelsap uit het blikje dat ze bij de pillen kreeg en slikte. Zodra meneer Fergussen dan bij het volgende kind was aanbeland, haalde ze de pil uit haar mond en stopte die snel in de zak van haar matrozenbloes. De pil had aan de buitenkant een harde laag en werd niet zacht tijdens het korte verblijf onder haar tong.

De eerste twee maanden sliep ze heel weinig. Ze probeerde het wel, door doodstil te liggen, met dichtgeknepen ogen. Maar ze hoorde de meisjes in de andere bedden kuchen, of zich omdraaien of mompelen, of anders liep er wel iemand van de nachtdienst door de gang en viel er een schaduw over haar bed. Dat zag ze, al hield ze haar ogen gesloten. Of ergens ver weg ging een telefoon over of werd ergens een toilet doorgetrokken. Maar het ergste van alles waren de stemmen die ze soms bij het bureau aan het eind van de gang kon horen. Al sprak het zaalhoofd nog zo zachtjes met iemand van de nachtdienst en al klonk dat nog zo vriende-

lijk, toch was Beth ogenblikkelijk gespannen en klaarwakker. Haar maag trok zich samen. Ze kreeg een zure smaak in haar mond en de rest van de nacht kon ze slapen wel vergeten.

Nu kroop ze lekker onder de dekens, liet bewust het gespannen gevoel in haar maag tot zich doordringen en vond het zelfs fijn, want ze wist dat het dadelijk zou verdwijnen. Ze lag in het donker te wachten, alleen, haar eigen lichaam bestuderend, wachtend tot de onrust een hoogtepunt bereikte. Vervolgens slikte ze de twee pilletjes en bleef rustig liggen tot de kalmte zich door haar lichaam verspreidde, als de golven van een warme zee.

‘Wilt u het me leren?’

Meneer Shaibel zei niets, liet zelfs niet door een hoofdbeweging merken dat hij de vraag had gehoord. Van boven klonken verre stemmen die zongen: ‘Brenge wij met vreugde schoven in de schuur’.

Ze wachtte een paar minuten. Haar stem stakte haast door de inspanning die het haar kostte de woorden te zeggen, maar ten slotte kon ze die toch uitbrengen. ‘Ik wil leren schaken.’

Meneer Shaibel strekte een dikke hand uit naar een van de grotere zwarte stukken, nam het voorzichtig bij de kop en zette het op een veld aan de andere kant van het bord. Toen trok hij zijn hand terug en vouwde de armen voor zijn borst. Hij keek Beth nog steeds niet aan. ‘Ik speel niet met vreemden.’

Het afgemeten antwoord voelde als een klap in het gezicht. Beth draaide zich om en liep terug naar boven, een vieze smaak in de mond.

‘Ik ben geen vreemde,’ zei ze twee dagen later tegen hem. ‘Ik woon hier.’ Achter haar hoofd cirkelde een mot om het kale peertje, de bleke schaduw van het beestje gleed met regelmatige tussenpozen over het bord. ‘U kunt het me leren. Ik weet er al iets van, door het toekijken.’

‘Meisjes spelen geen schaak.’ De stem van meneer Shaibel klonk vlak.

Ze zette zich schrap, deed een stap dichterbij en wees, zonder het aan te raken, naar een van de cilindervormige stukken die ze in gedachten al kanonnen had genoemd. ‘Deze gaat op en neer of heen en weer. Van de ene kant naar de andere als er ruimte is om in te bewegen.’

Meneer Shaibel zweeg even. Toen wees hij naar een stuk met bovenop iets dat leek op een doorgesneden citroen. ‘En die?’

Haar hart sloeg een slag over. ‘Over de diagonalen.’

Je kon pillen opsparen door er ’s avonds slechts één te nemen en de ander te bewaren. Beth stopte die extraatjes in haar tandenborstelhouder, want daar zouden ze nooit kijken. Ze moest er alleen voor zorgen dat ze haar tandenborstel na gebruik zo goed mogelijk met een papieren handdoek afdroogde of hem helemaal niet gebruikte. Haar tanden poetste ze dan met een vinger.

Die avond nam ze voor het eerst drie pillen, de een na de ander. Ze voelde een vreemde prikkeling in haar nek. Ze had iets belangrijks ontdekt. Ze voelde hoe de gloed zich door haar lichaam verspreidde, terwijl ze in haar verschoten, blauwe pyjama in bed lag, op de vervelendste plek van de meisjesslaapzaal: bij de deur naar de gang, tegenover het toilet. Maar ze had iets nieuws in haar leven ontdekt. Ze wist nu over de schaakstukken en hoe die zich bewogen en hoe ze genomen konden worden. Ze wist nu dat ze de pillen die ze van het weeshuis kreeg, kon gebruiken om een fijn gevoel in haar buik te krijgen en haar verkrampde gewrichten te laten ontspannen.

‘Oké, kind,’ zei meneer Shaibel. ‘We kunnen nu gaan schaken. Ik speel met wit.’

Ze had de bordenwissers bij zich. Rekenen was afgelopen en over tien minuten begon aardrijkskunde. ‘Ik heb niet veel tijd,’ zei ze. De vorige zondag had ze alle zetten geleerd tijdens het uur dat ze, dankzij de kerkdienst, beneden in het souterrain kon doorbrengen. Doordat daar altijd een groep meisjes uit een kindertehuis aan de andere kant van de stad bij aanwezig was, miste niemand haar tijdens de dienst, zolang ze haar naam maar opschreef. Maar aardrijkskunde was heel anders. Ze was doodsbang voor meneer Schell, hoewel ze de knapste van de klas was.

De stem van de conciërge klonk vlak. ‘Nu of nooit,’ zei hij.

‘Ik heb aardrijkskunde.’

‘Nu of nooit.’

Ze hoefde maar heel even na te denken. Ze had een oude melkkrat achter de verwarmingsketel zien staan, die sleepte ze nu naar de andere kant van het bord en ging zitten. ‘Doe een zet,’ zei ze.

Hij versloeg haar in vier zetten met het herdersmat, zou ze later begrijpen. Het ging snel, maar niet snel genoeg om niet een kwartier te laat te zijn voor de aardrijkskundeles. Ze zei dat ze naar het toilet was gegaan.

Meneer Schell stond bij zijn lessenaar met de handen op zijn heupen. Hij overzag de klas. ‘Heeft een van jullie jongedames deze jongedame in het damestoilet gezien?’

Er klonk onderdrukt gegiechel. Geen enkele hand ging de lucht in, zelfs niet die van Jolene, hoewel Beth toch tweemaal voor haar gelogen had.

‘En hoeveel van jullie zijn voor aanvang van de les naar het toilet geweest?’ Er werd nog meer gegiecheld, drie handen gingen omhoog. ‘En heeft een van jullie Beth daar ook gezien? Stond ze misschien haar poezelige handjes te wassen?’

Niemand gaf antwoord. Meneer Schell keerde zich weer naar het bord, waar hij de exportproducten van Argentinië op een rij

had gezet en voegde er het woord ‘zilver’ aan toe. Even dacht Beth dat alles nu in orde was. Maar toen zei hij, met zijn rug naar de klas staand: ‘Je krijgt vijf strafpunten.’

Als je tien strafpunten had, werd je met een leren zweep op je achterste geslagen. Beth had die zweep slechts in haar verbeelding gevoeld, maar nu veranderde die verbeelding in een visioen van pijn die haar zachte delen als vuur verzengde. Ze legde een hand op haar hart en tastte onder in het borstzakje van haar bloes naar de pil van die ochtend. De angst verminderde merkbaar. Ze zag haar tandenborstelhouder voor zich, de lange, rechthoekige houder die alweer vier pilletjes bevatte, daar in de la van de kleine, metalen nachtkast naast haar bed.

Die avond lag ze op haar rug in bed. De pil had ze nog niet gepakt. Onder het luisteren naar de nachtelijke geluiden viel het haar op dat die harder leken te worden naarmate haar ogen meer aan de duisternis gewend raakten. Aan het einde van de gang, bij het bureau, begon meneer Byrne een gesprek met mevrouw Holland. Het lichaam van Beth verstrakte. Ze knipperde met haar ogen en keek naar het donkere plafond boven haar hoofd. Ze dwong zichzelf op dat plafond het schaakbord met de groene en witte velden te zien. Eerst zette ze de stukken op hun plaats: toren, paard, loper, dame, koning, met de rij pionnen ervoor. Toen schoof ze de witte koningspion naar de vierde rij en zette vervolgens de zwarte pion naar voren. Dat kon ze al! Het was eenvoudig. Ze begon de verloren partij na te spelen.

Het witte paard van meneer Shaibel kwam op de derde rij. Het stond in haar gedachten duidelijk afgetekend op het groen-witte bord op het plafond van de slaapzaal.

De geluiden waren vervaagd tot een witte, harmonische achtergrond, terwijl Beth zielsgelukkig in bed lag te schaken.

De volgende zondag voorkwam ze het herdersmat met haar koningspaard. In gedachten had ze de partij wel honderd keer gespeeld, totdat alle boosheid en vernedering uit haar hoofd verdwenen waren en het bord met de stukken haar 's nachts helder voor ogen stond. Toen ze die zondag met meneer Shaibel kwam schaken, had ze alles helemaal uitgewerkt. Ze verzette haar paard als in een droom. Ze genoot ervan het stuk vast te houden, genoot van het miniatuur-paardenhoofd in haar hand. Toen ze het paard op het veld zette, fronste de conciërge. Hij pakte zijn dame bij het hoofd en zette de koning van Beth schaak. Maar Beth was goed voorbereid, ze had het de afgelopen nacht allemaal al gezien, in bed.

Hij had veertien zetten nodig om Beths dame te veroveren. Ze probeerde zonder dame door te spelen, probeerde het dodelijke verlies te negeren, maar hij hield haar hand vast zodat ze de pion die ze juist wilde verzetten niet meer kon oppakken. 'Nu moet je opgeven.' Zijn stem klonk streng.

'Opgeven?'

'Precies, kind. Wanneer je zo je dame verliest, geef je op.'

Ze staaarde hem niet-begrijpend aan. Hij liet haar hand los, pakte haar zwarte koning en legde die op z'n zij op het bord. Hij rolde even heen en weer en bleef toen stilliggen.

'Née,' zei ze.

'Ja. Je hebt opgegeven.'

Ze zou hem ergens mee willen slaan. 'U hebt me niet verteld dat dat in de regels stond.'

'Het staat niet in de regels. Het is gewoon sportief.'

Nu wist ze wat hij bedoelde, maar ze wilde er niet van horen. 'Ik wil het afmaken,' zei ze. Ze pakte de koning en zette hem terug op zijn veld.

'Nee.'

‘U moet het afmaken,’ zei ze.

Hij trok zijn wenkbrauwen op en kwam overeind. Ze had hem nooit zien staan in het souterrain, wel in de gangen als hij aan het vegen was of in een lokaal als hij het bord schoonmaakte. Hij moest nu een beetje bukken om zijn hoofd niet te stoten tegen de balken van het lage plafond. ‘Nee,’ zei hij, ‘je hebt verloren.’

Het was niet eerlijk. Sportiviteit kon haar niets schelen. Ze wilde spelen en winnen. Ze wilde winnen, meer dan ze ooit andere dingen had gewild, en ze sprak een woord dat ze sinds de dood van haar moeder niet meer had gebruikt: ‘Alstublieft.’

‘De partij is afgelopen,’ zei hij.

Ze keek hem woedend aan. ‘Gemene...’

Hij liet zijn armen recht langs zijn lichaam vallen en zei langzaam: ‘Geen schaken meer. Wegwezen.’

Was ze maar groter. Maar dat was ze niet. Ze stond op van het bord en liep naar de trap terwijl de conciërge haar zwijgend nakeek.

Toen ze de eerstvolgende dinsdag met de bordenwissers de gang doorliep tot aan de deur van het souterrain, merkte ze dat de deur op slot was. Ze duwde er tweemaal met haar heup tegen, maar hij bewoog niet. Ze klopte, eerst zacht en toen harder, maar van de andere kant kwam geen enkel geluid. Het was verschrikkelijk. Ze wist dat hij daar achter zijn schaakbord zat, dat hij gewoon boos op haar was vanwege de laatste keer, maar ze kon er niets tegen doen. Toen ze de bordenwissers terugbracht, merkte mevrouw Graham niet dat deze niet schoon waren en evenmin dat Beth eerder terug was dan gewoonlijk.

Die donderdag was ze er zeker van dat het opnieuw zo zou gaan, maar dat was niet het geval. De deur was open en toen ze de trap afkwam, deed meneer Shaibel of er niets was gebeurd. De

stukken stonden al opgesteld. Haastig maakte ze de bordenwissers schoon en nam plaats achter het bord. Meneer Shaibel had zijn koningspion al verplaatst. Ze zette haar koningspion twee velden naar voren. Ditmaal zou ze geen fouten maken.

Hij reageerde snel op haar zet, en zij deed onmiddellijk een tegenzet. Ze zeiden niets tegen elkaar, speelden in stilte door. Beth genoot van de spanning.

Bij de twintigste zet plaatste meneer Shaibel een paard naar voren, iets wat hij beter niet had kunnen doen, want Beth kon nu een pion op de zesde rij zetten. Hij haalde het paard terug. Het was een overbodige zet en Beth was verrukt toen ze zag wat hij had gedaan. Haar looper ruilde ze met het paard, en bij haar volgende zet schoof ze de pion opnieuw naar voren. Nog één zet en de pion zou een dame worden.

Hij keek een tijdje naar de stelling, stak toen nijdig een hand uit en legde zijn koning om. Geen van beiden zei iets. Het was haar eerste gewonnen partij. Alle spanning was weg, het was heerlijk, zo goed had ze zich in haar leven niet eerder gevoeld.

Ze merkte dat ze de zondagse lunch kon overslaan zonder dat het iemand opviel. Zo kon ze drie uur met meneer Shaibel doorbrengen alvorens hij om half drie naar huis ging. Geen van beiden sprak ooit een woord. Hij speelde altijd met de witte stukken en deed de eerste zet, en zij speelde met zwart. Ze twijfelde of ze hem zou vragen waarom dit zo was, maar besloot dat niet te doen.

Op een zondag, na een partij die hij met moeite had kunnen winnen, zei hij tegen haar: 'Je zou de Siciliaanse verdediging moeten leren.'

'Wat is dat?' vroeg ze geïrriteerd.

Ze had haar verlies nog niet helemaal verwerkt. De afgelopen week had ze twee keer van hem gewonnen.

‘Wanneer wit de damepion op de vierde rij zet, doet zwart als volgt.’ Hij stak zijn hand uit en zette de witte pion twee velden naar voren. Het was bijna zonder uitzondering zijn eerste zet. Toen pakte hij de pion die voor de zwarte dameloper stond en plaatste deze twee velden vooruit. Het was de eerste keer dat hij haar zoiets liet zien.

‘En nu?’ vroeg ze.

Hij nam het koningspaard en zette dat rechts schuin onder de pion. ‘Paard naar f3.’

‘Wat is f3?’

‘Zo heet het veld op de derde rij voor de koningsloper. Dat is het veld waar ik zojuist het paard heb neergezet.’

‘Hebben de velden dan namen?’

Hij knikte onbewogen. Ze voelde dat hij haar zelfs dat kleine beetje informatie niet graag gaf. ‘Als je goed speelt, hebben ze namen.’

Ze boog zich naar voren. ‘Laat zien.’

‘Nee, nu niet.’ Hij keek naar haar vanuit de hoogte.

Het maakte haar woedend. Ze begreep best dat iemand geheimen voor zichzelf wilde houden. Dat deed zij ook. Toch zou ze zich over het bord willen buigen om hem in zijn gezicht te slaan, hem te dwingen het haar te vertellen. Ze haalde diep adem. ‘Is dat de Siciliaanse verdediging?’

Hij scheen opgelucht dat ze het niet langer over de namen wilde hebben. ‘Er zit meer aan vast,’ zei hij. Hij liet haar de eerste zetten zien en enkele varianten. De namen van de velden noemde hij echter niet. Hij toonde haar de Löwenfischvariant en de Najdorfvariant en vroeg haar die te herhalen. Dat deed ze foutloos.

Toen ze echter daarna een echt spelletje deden, schoof hij zijn damepion naar voren en ze kon onmiddellijk zien dat alles wat hij haar zojuist had geleerd in deze situatie nutteloos was. Ze keek

hem over het bord nijdig aan en voelde dat ze hem aan een mes had kunnen rijgen als ze er een bij de hand had gehad. Toen keek ze weer naar het bord en zette haar eigen damepion naar voren, vastbesloten hem te verslaan.

Bij de volgende zet plaatste hij de pion voor de loper naast de damepion. Dat deed hij dikwijls. ‘Is dat ook zoiets? Net zoiets als de Siciliaanse verdediging?’ vroeg ze.

‘Openingen.’ Hij keek haar niet aan, bleef strak naar het bord kijken.

‘Echt?’

Hij haalde zijn schouders op. ‘Het damegambiet.’

Ze voelde zich beter nu ze weer iets van hem had geleerd. Ze besloot de aangeboden pion niet te nemen, maar de spanning op het bord te laten voortbestaan. Daar hield ze van. Ze hield van de macht die de stukken uitoefenden over de lijnen en de diagonalen. Midden in het spel, als de stukken overal stonden en de krachten elkaar kruisten op het bord, maakte een gevoel van opwindning zich van haar meester. Ze zette haar koningspaard naar voren en voelde de kracht die het uitstraalde.

In twintig zetten had ze allebei zijn torens geslagen en gaf hij op.

Toen ze in bed lag, rolde ze op haar buik, trok het kussen over haar hoofd om niet gestoord te worden door het licht dat onder de gangdeur door kwam en begon na te denken hoe je een loper en een toren samen kon gebruiken om de koning schaak te zetten. Als je de loper verplaatste, stond de koning schaak, en dan kon de loper bij de volgende zet doen wat hij wilde, zelfs de dame nemen. Een tijdje lag ze opgewonden na te denken over die machtige aanval. Toen haalde ze haar kussen weer weg en draaide zich op haar rug. Op het plafond verscheen het schaakbord. Een voor

een speelde ze de partijen na die ze tegen meneer Shaibel had gespeeld. Ze zag dat ze de combinatie met toren en loper die ze zojuist had uitgedacht twee keer had kunnen toepassen. Eén keer had ze het kunnen forceren via een dubbele dreiging, en in het andere geval had ze het waarschijnlijk ongemerkt kunnen doen. Ze speelde de twee partijen in gedachten nog eens over, nu met de nieuwe zetten, en won beide keren. Ze glimlachte, voelde zich gelukkig, en viel in slaap.

De onderwijzeres die rekenles gaf, vroeg een andere leerling de bordenwissers schoon te maken. Beth had rust nodig, zei ze. Helemaal eerlijk was dat niet, want Beth had nog steeds uitstekende cijfers voor rekenen, maar ze stond machteloos. Terwijl het roodharige jongetje dagelijks met de bordenwissers verdween, bleef zij in de klas achter en maakte haar nutteloze optel- en aftreksommen, met trillende hand. Met de dag verlangde ze steeds wanhopiger naar het schaken.

Op dinsdag en woensdag nam ze slechts één pil en bewaarde de andere. Op donderdag kon ze, nadat ze ongeveer een uur lang in gedachten had geschaakt, zonder hulp in slaap komen en hield dan twee pillen over. Hetzelfde deed ze op vrijdag. Die hele zaterdag, tijdens haar werk in de keuken van de kantine en 's middags tijdens de christelijke film in de bibliotheek en tijdens het Praatje over Persoonlijke Vorderingen vlak voor het avondeten, kon ze een prettig gevoel oproepen wanneer ze dat wilde, want ze wist dat ze zes pilletjes in haar tandenborstelhouder had.

's Avonds, toen de lichten uit waren, nam ze de pillen allemaal tegelijk. Ze slikte ze een voor een door en wachtte. Het was heerlijk, een zoet gevoel in haar buik, en alle verkramping in haar lichaam verdween. Ze probeerde zo lang mogelijk wakker te blijven om te genieten van de warmte die ze binnen in zich voelde, om

te genieten van dat zalige, chemische geluk. Toen meneer Shaibel haar die zondag vroeg waar ze al die tijd was geweest, verbaasde het haar dat het hem iets kon schelen. ‘Ze lieten me de klas niet uit,’ zei ze.

Hij knikte. Het schaakbord stond al opgesteld en ze zag tot haar verrassing dat de witte stukken aan haar kant stonden en dat het melkkratje al op zijn plaats was gezet. ‘Mag ik de eerste zet doen?’ vroeg ze.

‘Ja. Van nu af aan wisselen we af. Zo hoort het gespeeld te worden.’

Ze ging zitten en verplaatste haar koningspion naar voren. Meneer Shaibel verzette zijgend de pion voor zijn dameloper. Ze was de zetten niet vergeten. Met schaken vergat ze geen enkele zet. Hij speelde de Löwenfischvariant en ze hield haar ogen gericht op zijn looper die de lange diagonaal beheerste, die daar wachtte tot het moment zou komen om aan te vallen. Bij de zeventiende zet vond ze iets om de looper te neutraliseren. Het lukte haar de looper te ruilen tegen haar eigen veel zwakkere looper. Vervolgens verzette ze haar paard en bracht een toren in het spel. Tien zetten later had ze hem schaakmat gezet.

Het was eenvoudig geweest, gewoon een kwestie van je ogen openhouden en visualiseren hoe de partij zou kunnen verlopen.

Het schaakmat had hij niet aan zien komen. Ze sloeg de koning op de achterste rij, moest met haar arm helemaal over het bord reiken om haar toren stevig op het matveld te zetten. ‘Mat,’ zei ze, zonder dat in haar stem iets van opwindings te horen was.

Meneer Shaibel gedroeg zich anders vandaag. Hij fronste zijn wenkbrauwen niet zoals hij altijd deed wanneer ze hem versloeg. Hij boog zich naar voren en zei: ‘Ik zal je leren hoe je schaken noteert.’

Ze keek hem aan.

‘De namen van de velden, die zal ik je nu leren.’

Ze knipperde met haar ogen. ‘Ben ik daar nu goed genoeg voor?’

Hij begon iets te zeggen maar hield op. ‘Hoe oud ben je, kind?’
‘Acht.’

‘Acht jaar.’ Hij boog iets voorover, voor zover zijn dikke buik hem dat toestond. ‘Om je de waarheid te zeggen, kind, je bent een wonder.’

Ze begreep niet wat hij bedoelde.

‘Neem me niet kwalijk.’ Meneer Shaibel greep op de vloer naar een bijna lege fles, boog het hoofd achterover en nam een slok.

‘Is dat whisky?’ vroeg Beth.

‘Ja, kind, maar vertel het aan niemand.’

‘Nee,’ zei ze. ‘Leer me hoe je schaken noteert.’

Hij zette de fles terug op de vloer. Beth volgde hem een ogenblik met de ogen, vroeg zich af hoe whisky zou smaken en wat je voelde als je het dronk. Toen wendde ze haar blik af en vestigde haar aandacht weer op het bord met de tweeëndertig stukken die elk een eigen, stille macht uitoefenden.

Ergens midden in de nacht werd ze gewekt. Er zat iemand op de rand van haar bed. Ze verstijfde.

‘Stil maar,’ zei Jolene. ‘Ik ben het.’

Beth zei niets, ze lag stil en wachtte.

‘Dacht dat je misschien wel wat leuks wou proberen,’ zei Jolene. Ze stak haar hand onder het laken en legde die voorzichtig op de buik van Beth. Beth lag op haar rug. De hand lag nog steeds op haar buik. Beths lichaam verstijfde.

‘Doe niet zo zenuwachtig,’ fluisterde Jolene, ‘ik doe je geen pijn.’ Ze giechelde zachtjes. ‘Ik voel me alleen zo geil. Je weet toch wat het is om geil te zijn?’